

Міністерство освіти і науки , молоді та спорту
Львівський національний університет імені Івана Франка

Олег Шаблій, Олександра Вісьтак

ОСНОВИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ
(навчально-методичний посібник з самостійної роботи студентів)

Львів – 2012

Навчально-методичне видання

Шаблій Олег Іванович

Основи суспільної географії:
навчально-методичний посібник
(програма, самостійна і практична робота, індивідуальне науково-дослідне завдання)
для студентів напряму підготовки 6.040.104 – географія

Підготовлено до друку 6.02.2012 формат 60*84/16

Умовн. друк.арк.

Наклад 200 прим.

Малий видавничий центр
Лабораторія тематичного картографування географічного факультету,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, 79000, Львів, вул. П.Дорошенка, 41

Шаблій О.І., Вісьтак О.І. Основи суспільної географії: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки 6.040104 – географія (програма, самостійна і практичні роботи, індивідуальне науково-дослідне завдання). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – ?с.

Науковий редактор д.г.н. професор Шаблій О.І.

Рекомендовано до друку
Вченою радою географічного факультету Львівського національного
університету імені Івана Франка
Протокол № 1 від 8 лютого 2012 р.

© Шаблій О.І., Вісьтак О.І., 2012
© Львівський національний університет
Імені івана Франка, 2012

Передмова

Дисципліна „Основи суспільної географії” впроваджена у навчальні плани в усіх закладах географічного профілю України. Викладаються на першому курсі у першому семестрі. Завершується екзаменом. Передбачає контроль шляхом виконання двох модулів.

Мета та завдання навчальної дисципліни. Ця дисципліна має *головну мету*: знайомити студентів першого курсу з теоретичною, методичною та історичною проблематикою одного з базових підрозділів географічної науки – суспільної географії. Це передовсім: з суттю об’єкта і предмета цієї науки та її змісту (поняттєво-категоріальним апаратом, системою законів і закономірностей та сутністю теорій і концепцій економіко- географічного та географічного змісту).

Завдання навчальної дисципліни, які є наскрізними при вивченні її змісту:

- 1) усвідомити змістовну складність і структурний зміст СГ ; різницю між об’єктом і предметом її дослідження;
- 2) опанувати знаннями щодо головних етапів історичного розвитку СГ, в т. ч. української;
- 3) засвоїти головні поняття і категорії СГ, зокрема сутність головного поняття „Геопросторова організація суспільства”;
- 4) ознайомитись з головними законами і закономірностями геопросторової організації суспільства;
- 5) ознайомитись з головними теоріями і концепціями цієї наукової дисципліни;
- 6) ознайомитись з системою методів дослідження СГ.

Структура курсу. Курс складається з шести розділів, розбитих на два змістові модулі. Перший модуль „Загальні основи суспільної географії” охоплює три теми (дев’ять лекцій) і другий модуль „Теоретичні і методичні основи СГ” – три теми, дев’ять лекцій. Лекційний курс передбачає 32–36 год. залежно від довжини семестру; семінарські заняття – 18 год. Підсумкове завершення – екзамен на зимовій сесії.

Тематика семінарських занять тісно пов’язана із тематикою лекцій. Завдання – закріпити і розширити знання студентів, отримані на лекційних заняттях. Практичні роботи не передбачені.

Самостійна робота охоплює: конспектування студентами рекомендованих літературних джерел і виконання семінарських занять; відповіді на тестові питання; виконання самостійних творчих індивідуальних робіт, виконання двох модулів.

Теми для індивідуальної роботи студентів. Ці теми розширюють знання студентів, поданих як на лекціях, так і під час виконання семінарських робіт, розвивають навички підготовки рефератів на означені теми.

Зміст

Передмова	4
1. Опис навчальної дисципліни	6
2. Програма навчальної дисципліни	6
2.1. Змістовний модуль 1	6
2.1.1. Тестові завдання до модуля 1	12
2.2. Змістовий модуль 2.	9
2.2.1. Тестові завдання до модуля 2.	13
3. Теми лекційних занять	19
4. Теми семінарських занять	20
4.1. Плани семінарських занять	20
4.2. Порядок виконання семінарських занять	22
5. Самостійна робота студентів	22
5.1. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань	22
6. Методичні вказівки до оформлення індивідуального навчально-дослідного завдання.	25 26
7. Шкала оцінювання	26
8. Екзаменаційні питання	26
9. Рекомендована література	29

1. Опис навчальної дисципліни “Основи суспільної географії”

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів–3,5	Галузь знань 0401 Природничі науки	Нормативна (за вибором студента) <i>Нормативна</i>	
Модулів–1	Напрямок 6.040104 Географія	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів–2	Спеціальність (професійне спрямування)	1-й	-й
Курсова робота–відсутня		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин–126		1-й	-й
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних–3 самостійної роботи студента–4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	36 год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		18 год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		- год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		72 год.	год.
		<i>ІНДЗ: реферат</i>	
Вид контролю: <i>іспит</i>			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання–1,3

для заочної форми навчання–1,00

2. Програма навчальної дисципліни

2.1. Змістовий модуль 1. “ЗАГАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ”

Тема 1. Об’єкт, предмет, зміст, структура та зв’язки суспільної географії

Лекція 1. Об’єкт і предмет суспільної географії.

Знати: сутність поняття об’єкта та предмета науки, в т.ч. суспільної географії, розуміти її структуру та міждисциплінарні зв’язки.

Вміти: розрізняти об’єкти реальний і конкретний, підходи до трактування об’єкта і предмета СГ.

Об’єкт науки. Сучасні уявлення про об’єкт науки. Об’єкт науки як фрагмент реальної дійсності чи свідомості, на який звернена рефлексія науки і який опосередкований системою понять і категорій та методами пізнання.

Сучасне розуміння об’єкта суспільної географії (СГ): людського суспільства в цілому (чи його складових частин – населення, господарства, соціальної сфери тощо), його складність і багатовимірність. Внутрішнє членування суспільства. Вивчення

суспільства і його складових різними науками (суспільствознавство, філософія, історія, економіка тощо). Людиновимірність об'єкта СГ. Його сучасне розуміння через категорію людської життєдіяльності і цивілізації.

Поняття про предмет науки як окрему сторону чи властивість об'єкта.

Предмет СГ – геопросторова (територіальна) організація суспільства (ГОС) чи його частин. Сутність ГОС. Риси ГОС : взаєморозташування об'єктів, існування територіальних зв'язків, формування територіальних утворень, регулювання геопросторовим функціонуванням.

Конкретні об'єкти дослідження СГ. Форми ГОС: глобальний, наддержавний, державний і внутрішньодержавний.

Види і рівні форм ГОС. Світовий рівень. Головна форма – держава (країна). Внутрішньоукраїнні форми: зони і райони. Поняття про первинні форми – підприємства і заклади. Форми їх територіальних асоціацій і груп: пункти, центри, кущі та вузли.

Література: [1, с. 7 – 10; 2, с. 177 – 188; 3, с. 7 – 20]

Лекція 2. Зміст, структура, зв'язки та функції суспільної географії

Зміст СГ: наукові ідеї, гіпотези, принципи, терміни і поняття, поняттєво-термінологічні системи, теореми, теорії, концепції тощо.

Структура СГ. Класифікація наукових дисциплін СГ проф. С. Ниммик, проф. С. Лаврова, проф. О. Ващенко, проф. М. Пістуна. Власна схема класифікації СГ. Складові частини (наукові підсистеми): загальна СГ, географія населення (демогеографія), економічна, соціальна, політична географія.

Зв'язки СГ з іншими науками: фізичною географією, демографією, економічною наукою, соціологією, політологією, історією та ін.

Завдання СГ на сучасному етапі розвитку науки та становлення української самостійної держави.

Література: [1, с. 11 – 13, 14 – 15; 2, с. 188 – 196; 3, с. 20 – 35]

Тема 2. Особливості історичного розвитку суспільної географії

Знати: Загальну періодизацію розвитку СГ, головні риси СГ у кожному період її розвитку і три основні джерела і три головні напрями розвитку науки; головні літературні джерела.

Вміти: пояснити суттєві відмінності у розвитку СГ в кожному періоді.

Лекція 3. Риси розвитку та перший період розвитку суспільної географії

Розвиток СГ у контексті суспільного (економічного і соціального) та загальнонаукового розвитку. Потреби суспільства на економіко- і соціально-географічну інформацію.

Періодизація розвитку СГ: класичний (до початку XVIII ст.), новий (XVIII–XIX ст.), новітній (XX ст.).

Розвиток СГ у руслі географічного країнознавства у класичний період. Джерела інформації. Давногрецький ті римський період. Арабська географія. Епоха Великих географічних відкриттів. Роль праці Б. Вареніуса “Генеральна географія”. Поділ географічної науки на загальну й описову.

Література: [1, с. 13, 16 – 17; 3, с. 39 – 52]

Лекція 4. Новий та новітній періоди розвитку суспільної географії. Формування економіко-географічного напрямку

Новий період розвитку суспільної географії. Чинники розвитку географії в новий період. Формування національних географічних шкіл: німецька, французька.

Новітній період розвитку суспільної географії: чинники розвитку, внутрішня часова періодизація. Особливості розвитку сформованих та становлення нових національних шкіл. Диференціація напрямків суспільної географії.

Три головні напрями у розвитку загальної СГ: антропогеографічний, економіко-географічний та формально-теоретичний.

Економіко-географічний напрямок. Його джерело – політична економія В. Петті (XVII ст.). Розвиток описового джерелознавства (камеральної статистики) Ахенваля та комерційної географії. Розвиток економічної районології у Російській імперії та Америці. Праці Арсенєва, П. Семенова Тян-Шанського, М. Баранського. Розвиток економічного комплексформування (М. Колосовський). Штандортні теорії: Й. Тюнен, А. Вебер, В. Кристаллер, А. Льош.

Література: [1, с. 17 – 22; 13, с. 52 – 65]

Лекція 5. Формування антропогеографічного та формально-теоретичного напрямку суспільної географії

Антропогеографічний напрямок. Його джерело – філософія суспільства Ш. Л. Монтеск'є. Географічний детермінізм у СГ, його розгалуження: енвайронменталізм, пробабілізм, поссібілізм. Антропогеографія Ф. Ратцеля. Французька антропогеографічна школа (Е. Реклю, Відаль де ля Блаш). Розвиток політико-географічного напрямку (Ф. Ратцель) і геополітики (Р. Челлен). Виникнення соціальної географії і демогеографії. Їхні галузеві дисципліни.

Формально-теоретичний напрямок. Початки його у Давньому Римі (□толомей). Зв'язок з розвитком картографії. Хорологічний підхід. Праці А. Геттнера. Застосування математичних методів і моделей. Формування теоретичної СГ (праці В. Бунге).

Література: [1, с. 17 – 22; 3, с. 52 – 61, 65 – 69]

Тема 3. Розвиток української суспільної географії

Знати: особливості розвитку національної суспільної географії на фоні європейської і світової. Періодизація розвитку нац.СГ. Структура етапи періодизації. Головні їх праці. Внесок у СГ.

Вміти: здійснювати пошук літературних джерел. Проблеми розвитку укр.СГ, їх аналізувати, найважливіші риси.

Лекція 6. Розвиток української суспільної географії до XIX ст.

Загальні риси формування і розвитку української суспільної географії. Зв'язок з історією України. Предмет історії української суспільної географії. Джерела інформації та персоналії. Історія української географії та географії України.

Перші писемні згадки про територію України і її населення. “Скіфія” Геродота (V ст. до Хр.). Географічні відомості про природу, населення, заняття людей. Скіфи й Україна.

Україна у працях римських, візантійських та арабських географів мандрівників (Птоломей, Йордан, Прокопій, Костянтин Багрянородний, Ібн-Масуді та ін.).

Географічні відомості в писемних джерелах епохи Київської Русі і її спадкоємців. “Повість временних літ”, Київський і Львівський літописи, “Слово про закон і благодать” Іларіона та ін. Геопросторові уявлення освіченої верхівки Київської Русі. Лісостепова і Поліська зони – головна геотериторія України. Економічна східно-західна вісь. Джерела геополітичне положення Русі.

Вивчення України у пізніє середньовіччя. Праці Г. Л. Боплана (книга “Опис України” і карти України). Україна в описах мандрівників і країнознавців (П. Алепський, С. Герберштайн, В. Григорович-Барський) XVI–XVII ст.

Література: [1, с. 22 – 23; 3, с. 70 – 106]

Лекція 7. Становлення української суспільної модерної географії

Формування модерної української нації і її державотворчі потреби у географічних відомостях про Україну. СГ у руслі демо- й етнографічної статистики. Праці Павла Чубинського. Внесок в українську суспільну географію істориків та економістів.

Розвиток модерної української національної географії наприкінці XIX ст. — початку XX ст. специфічні суспільні умови формування. Антропогеографічний і економічний напрямки в СГ.

Академік С. Рудницький – фундатор української суспільної географії.

Література: [1, с. 23 – 24; 3, с. 107 – 116, 122 - 124]

Лекція 8. Розвиток української суспільної географії в ХХ – на поч. ХХІ ст.

В. Кубійович – продовжувач ідей С. Рудницького.

Праці А. Синявського та В. Садовського.

Розвиток С. Рудницьким і В. Кубійовичем соціально-економічної картографії. СГ у Науковому товаристві імені Т.Шевченка.

СГ у советській Україні до Другої світової війни: К. Воблий, Ф. Матвієнко-Гарнага, А. Синявський, В. Садовський та В. Герінович. Післявоєнний період: О. Діброва, М. Паламарчук, В. Ващенко та ін.

Сучасні напрямки і центри СГ в Україні: Київський, Львівський, Одеський, Чернівецький та Харківський. Сучасні періодичні наукові видання в Україні.

Література: [1, с. 24 – 27; 3, с. 116 – 122, 124 – 135]

2.1.1. Тестові завдання до модуля I

Науково-методичні засади основ СГ

Для пропорованих тестових завдань оберіть правильні відповіді, обґрунтуйте їх та поясніть чому інші відповіді є неправильними.

1. Що є загальним об'єктом дослідження СГ?

1. форма руху матерії; 2. окрема галузь господарства; 3. суспільство і його окремі компоненти; 4. духовну сферу; 5. циркуляцію інформації

2. Що розуміють під цивілізаційним підходом до розуміння СГ?

1. дослідження сфер суспільної життєдіяльності; 2. дослідження єдності продуктивних сил і виробничих відносин; 3. дослідження цивілізацій, як фрагментів людського суспільства ; 4. дослідження людини у СГ за допомогою поняття життєдіяльності; 5. дослідження людини у СГ як соціального елементу біосфери;

3. Що розуміють під діяльнісним підходом до розуміння СГ?

1. дослідження сфер суспільної життєдіяльності; 2. дослідження єдності продуктивних сил і виробничих відносин; 3. дослідження цивілізацій, як фрагментів людського суспільства ; 4. дослідження людини у СГ за допомогою поняття життєдіяльності; 5. дослідження людини у СГ як соціального елементу біосфери;

4. Що розуміють під ноосферним підходом до розуміння СГ?

1. дослідження сфер суспільної життєдіяльності; 2. дослідження єдності продуктивних сил і виробничих відносин; 3. дослідження цивілізацій, як фрагментів людського суспільства ; 4. дослідження людини у СГ за допомогою поняття життєдіяльності; 5. дослідження людини у СГ як соціального елементу біосфери;

5. Що розуміють під геосферним підходом до розуміння СГ?

1. дослідження сфер суспільної життєдіяльності; 2. дослідження єдності продуктивних сил і виробничих відносин; 3. дослідження цивілізацій, як фрагментів людського суспільства ; 4. дослідження людини у СГ за допомогою поняття життєдіяльності; 5. дослідження людини у СГ як соціального елементу біосфери;

6. Що таке ноосфера?

1. сфера актуально живих організмів; 2. сфера розуму; 3. сфера живих і вимерлих організмів разом з умовами їх існування; 4. сфера генетичного функціонування; 5. природне довкілля

7. Що є предметом дослідження СГ?

1. земна поверхня; 2. геопросторова організація суспільства в цілому і його окремих частин; 3. взаєморозташування об'єктів на земній поверхні; 4. продуктивні відносини; 5. трудові відносини

8. Що є конкретними об'єктами дослідження СГ?

1. форми геопросторової організації суспільства; 2. етапи розвитку суспільства; 3. космічні апарати; 4. інформація; 5. виробничі відносини

9. Чи територіальний соціально-економічний комплекс належить до конкретних об'єктів дослідження СГ?

1. так; 2. ні; 3. частково; 4. в окремих випадках; 5. коли він суцільний;

10. Чи економічний вузол належить до конкретних об'єктів дослідження СГ?

1. так; 2. ні; 3. частково; 4. в окремих випадках; 5. коли він суцільний;

11. До якої групи наукових суспільно-географічних дисциплін належить географія населення?

1. основних; 2. допоміжних; 3. суміжних; 4. аналітичних; 5. синтетичних;

12. До якої групи наукових суспільно-географічних дисциплін належить соціальна географія?

1. основних; 2. допоміжних; 3. суміжних; 4. аналітичних; 5. синтетичних

13. Яка країна є спадкоємцем Київської Русі (за М. Грушевським)?

1. Московське царство; 2. Галицько-Волинське королівство; 3. Золота Орда; 4. Новгород-Сіверське князівство; 5. Володимирсько-Суздальське князівство;

14. Який з географів належав до галузево-статистичного напрямку?

1. К. Воблий; 2. С. Рудницький; 3. О. Ващенко; 4. М. Кордуба; 5. Ю. Липа;

15. Який з географів належав до антропогеографічного напрямку?

1. К. Воблий; 2. С. Рудницький; 3. О. Ващенко; 4. Д. Журавський; 5. В. Тимошенко

16. Хто є фундатором української наукової географії?

1. В. Огоновський; 2. В. Кубійович; 3. С. Рудницький; 4. О. Степанів; 5. В. Садовський;

17. Хто з географів є видавцем "Атласу України і сумежних країв" у 1937 р.?

1. В. Огоновський; 2. В. Кубійович; 3. С. Рудницький; 4. О. Степанів; 5. В. Садовський;

2.2. Змістовий модуль 2. "ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ"

Тема 4. Головні поняття і категорії суспільної географії

Знати: сутність поняття, поняттєво-термінологічної системи, закон оберненого співвідношення між обсягом і змістом поняття і розгортання ПТС „територія” і властивості відношення і прошеси території і поняття територіальної геопросторової і геотериторіальної організації суспільства.

Вміти: визначати співвідношення між обсягом і змістом поняття, встановити складові елементи властивостей, відношень і процесів териорії.

Лекція 9. Поняття і категорії суспільної географії.

Поняття і категорії – вузлові елементи наукового знання. Особливості формування понять у географічній науці. Запозичені і власні поняття. Терміни і способи визначення понять.

Розуміння головного поняття в науці. Географічна оболонка, геотерія – як міждисциплінарні географічні поняття. Категорія території, територіальності, територіального. Три головні риси території: властивості, відношення і процеси. Територія як поняттєво-термінологічна система.

Література: [1, с. 28 – 32; 2, с. 164 – 166; 3, с. 137 – 138, 143 – 153]

Лекція 10. Розгортання понятійно-термінологічної системи “територія”

Територіальні властивості: природні (природні умови, ресурси, якість середовища), суспільні (демографічні, господарські, соціальні), просторові (метричні і топологічні).

Територіальні відношення: положення (природно-, економічно-, соціально-, політико-, демогеографічне) і функції (економічні, соціальні, політичні, рекреаційні, екологічні, інформаційні).

Література: [2, с. 156 – 158; 3, с. 153 – 185]

Лекція 11. Розгортання поняттєво-термінологічної системи “територія” (закінчення)

Процеси: диференціації (симплексифікації, регіоналізації; “країнізації”), інтеграції (формування територіальних утворень (держав, комплексів, систем), територіального системотворення (територіальна структуризація, територіальне регулювання).

Об’єднання властивостей і відношень поняттям територіального потенціалу. Об’єднання функцій, диференціації, інтеграції і територіального системоформування поняттям територіальної організації.

Література: [1, с. 269 – 275; 2, с. 122 – 130; 3, с. 185 – 214]

Тема 5. Закони і закономірності у суспільній географії

Знати: сутність законів і закономірностей науки. Типізація суспільної географії законів і закономірностей. Генетичні, структурні, відповідності та функціональні закони.

Вміти: пояснити геопросторову організацію суспільства названими законами і відповідними закономірностями.

Лекція 12. Закони і закономірності у суспільній географії

Роль законів у науці. Поняття про науковий закон. Форми вияву і вираження закону. Закон як суттєве, необхідне відношення між явищами і процесами. Закони і закономірності.

Типи законів ТОС: генетичні, структурні, відповідності і функціональні.

Генетичні закони як відображення суттєвих геопросторових відношень і процесів між факторами (чинниками) ТОС і результатами – самою ТОС. Групи і типи чинників ТОС: природні, суспільні, в тому числі екологічні, демографічні (трудоресурсні), географічного положення тощо. Фактори науково-технічного прогресу і часу. Генетичні закони у СГ: закон геопросторової диференціації (територіального поділу праці в економічній географії) та закон геопросторової інтеграції (територіальної інтеграції праці). Закономірність територіальної спеціалізації і комплексності. Закон територіальної агломерації. Суспільно- і економіко-географічні форми (країна, зона, район, економічний вузол) як результати дії зазначених законів і закономірностей.

Література: [2, с. 94 – 121; 3, с. 218 – 236]

Лекція 13. Закони і закономірності у суспільній географії (закінчення)

Закони територіальної структури. Приклади цих законів у СГ: закон територіальної структури Й. Тюнена (“кільця Тюнена”), закон ґраток В. Кристаллера, закон нестрогого поділу територіальних систем на субсистеми.

Закони відповідності. Закон відповідності систем розселення територіальним системам господарства.

Закони функціонування суспільно-географічних систем. Поняття функціонування як зміни станів систем. Кібернетичні територіальні системи, що працюють на зворотних інформаційних зв'язках. Основні типи таких зв'язків у територіальних системах.

Література: [3, с. 237 – 247]

Тема 6. Теорії і концепції у суспільній географії

Знати: поняття теорії і концепції, в. т. ч. у СГ. Класифікація термінів і понять СГ

Вміти: користуватися конкретними термінами і поняттями СГ для пояснення географічної організації суспільства.

Лекція 14. Теорія та концепції суспільної географії

Поняття про наукову теорію і концепцію. Класи суспільно-географічних теорій і концепцій: геоекологічний, геодемосоціальний, геоеконічний, геополітичний.

Географічний детермінізм та інвайронменталізм; посибілізм та пробалізм; концепція меж росту та сталого розвитку як приклади геоекологічних теорій та концепцій.

Теорія систем розселення; теорія поширення інновацій як приклади геодемосоціальних теорій.

Українські та російські геополітичні концепції та доктрини як приклад геополітичних концепцій і доктрин.

Література: [1, с. 51 – 59; 2, с. 88 – 93, 380 – 383; 3, с. 248 – 255, 259, 267 – 275, 281 – 286, 385 – 395]

Лекція 15. Геоеконічні теорії і концепції

Загальні риси теорії районування. Поняття про район. Типи районів: інтегральні і компонентні (“галузеві”) райони. Види районів: економіко-, соціально-, суспільно-географічні.

Поняття економічного району. Економічний район як спеціалізована територіальна частина національного господарства. Економічний район і територіальна економічна відміна. Принципи економічного районування. Чинники районоформування. Ядра районоформування. Роль територіального поділу праці у формуванні спеціалізації району.

Макро-, мезо- і мікрорайонування. Райони макрорівня: великий і підрайон. Особливості їх формування в Україні. Райони мезорівня – обласні, окружні. Специфіка кожного з них (на прикладі України). Райони мікрорівня – низові. Елементарні складові ЕР – економічні вузли, центри, пункти. Територіально-адміністративна реформа та економічне районування України.

Основи компонентного районування (на прикладі районування промисловості і сільського господарства).

Соціально-економічне і суспільно-географічне районування. Його два основних принципи – історико-генетичний і функціональної зв'язаності території з головним її ядром – великим (понад мільйонним) поселенням. Суспільно-географічні райони України.

Література: [1, с. 259 – 262; 3, с. 286 – 289, 308 – 333]

Лекція 16. Геоеконічні теорії і концепції (закінчення)

Теорія територіального комплексування. Поняття комплексування: взаємозв'язаності і збалансованості економічного і соціального життя, різних видів людської життєдіяльності. Компонентна територіальна і функціональна структура комплексів.

Теорія територіального системоформування. Поняття територіальної системи. Елементи і структура територіальних систем розселення. Населені пункти – елементи систем розселення. Елементарні, локальні і регіональні системи розселення. Територіальні системи виробничої та соціальної інфраструктури.

Концепції енерговиробничих циклів (ЕВЦ) М. Колосовського і міжгалузевих комплексів (МК). Поняття ЕВЦ. Функції ЕВЦ у структурі ЕР. Групи і типи ЕВЦ. Поняття МК. МК у структурі національного господарства і соціально-економічного та суспільно-географічного району. МК і ЕВЦ у постіндустріальному суспільстві.

Концепція природно-ресурсних циклів (ПРЦ) В. Комара. Поняття ПРЦ. Види і типи ПРЦ. Відмінність ПРЦ від ЕВЦ. Екологічна функція ПРЦ.

Література: [3, с. 334 – 360, 256 – 257]

Тема 7. Методи суспільної географії

Знати: сутність наукового методу; класифікація методів СГ, місце окремих методів у класифікації теми.

Вміти: пояснити спосіб користування окремими методами у суспільно-географічних дослідженнях.

Лекція 17. Система методів суспільної географії

Поняття методу наукового дослідження. Методологія, метод та методика дослідження. Вимоги до методів дослідження.

Поняття про систему методів суспільної географії. Пов'язаність методів.

Групування методів: методологічні (філософські) принципи, загальнонаукові і конкретно-наукові методи.

Філософські методи у суспільній географії. Методологічні принципи соціально-економіко-географічних досліджень: руху і розвитку, історизму, зв'язаності і взаємозумовленості явищ і процесів. Роль принципу причинності.

Загальнонаукові методи. Традиційні (спостереження, аналогії, порівняльний, логічні – аналізу і синтезу, індукції і дедукції), сучасні (моделювання, формалізації системного аналізу і синтезу, ідеалізації). Особливості їх застосування в СГ.

Література: [1, с. 28, 33 – 47; 3, с. 396 – 413]

Лекція 18. Конкретнонаукові методи в суспільній географії

Конкретнонаукові методи. Їх поділ на міждисциплінарні і спеціальні.

Міждисциплінарні методи: картографічний, балансовий, польових досліджень, дистанційних досліджень.

Спеціальні: метод енерговиробничих циклів, міжгалузевих комплексів, територіально-виробничих комплексів, районний. Їх застосування в конкретних соціально- й економіко-географічних дослідженнях.

Сучасні геоінформаційні методи. Геоінформаційні системи (ГІС) у суспільній географії.

Література: [1, с. 47 – 50; 3, с. 413 – 422]

2.2.1 Тестові завдання до модуля II

18. Який учений вважав, що економічний район – це відмежована територія, на якій господарське життя пов'язане певною закономірністю?

1. М. Яснопольський;
2. В. Геринович;
3. В. Садовський;
4. Е. Алаєв;
5. К. Воблий;

19. Слово чи словосполучення, яким позначається поняття називають?

1. категорії;
2. термін;
3. концепція;
4. гіпотези;
5. складний елемент;

20. Сукупність предметів, явищ чи процесів, які ним охоплюються називають?

1. категорії;
2. обсяг поняття;
3. концепція;
4. гіпотези;
5. зміст поняття;

21. *Сукупність суттєвих властивостей і відношень, які характеризують певну множини предметів, явищ чи процесів називають?*

1. категорії; 2. обсяг поняття; 3. концепція; 4. гіпотези; 5. зміст поняття

22. *Чим ширший обсяг поняття, тим вужчий його зміст. І навпаки: чим вужчий обсяг поняття, тим ширший його зміст називають?*

1. юридичний закон; 2. природний закон; 3. закон оберненого співвідношення між обсягом і змістом; 4. зміст поняття; 5. обсяг поняття;

23. *Сукупність понять (і відповідних їм термінів), що взаємопов'язані спільним вихідним базовим поняттям є:*

1. завдання науки; 2. поняттєво-термінологічна система; 3. спеціальні вимоги до понять; 4. правильна орієнтація понять; 5. поняттєво-термінологічний комплекс;

24. *Яке з названих понять є головним у суспільній географії?*

1. країна; 2. суспільно-географічний район; 3. геопросторова організація суспільства; 4. світове господарство; 5. країнознавство;

25. *Що таке геоторія?*

1. геопросторова організація суспільства; 2. територія; 3. територія разом з акваторією; 4. територія разом з акваторією та аероторією; 5. держава;

26. *До якої групи характеристик території відносяться її географічне положення?*

1. властивостей; 2. відношень; 3. процесів; 4. функції; 5. системо формування;

27. *До якої групи характеристик території відносяться її диференціація та інтеграція?*

1. властивостей; 2. відношень; 3. процесів; 4. метричні; 5. географічний потенціал території;

28. *До яких з рис території відноситься її геопросторова інтеграція?*

1. до територіальної організації; 2. до географічного потенціалу території; 3. властивості; 4. відношення; 5. топологічні;

29. *Чи належать інформаційні ресурси довкілля до природних ресурсів території?*

1. так; 2. ні; 3. в окремих випадках; 4. частково; 5. до ресурсів хімічної сировини;

30. *Матеріальні елементи (компоненти) і процеси природи, які суспільство прямо використовує для виробництва сировини, палива, енергії, продовольства, з метою оздоровлення людей чи отримання наукової інформації називають?*

1. природні умови; 2. природні ресурси; 3. довкілля; 4. природні процеси; 5. біологічні процеси;

31. *Класифікація природних ресурсів на вичерпні і невичерпні, це є?*

1. природно-географічна; 2. екологічна; 3. економічна; 4. комбінована; 5. економіко-географічна;

32. *Класифікація природних ресурсів на групи від їх використання в окремих галузях господарства, це є?*

1. природно-географічна; 2. екологічна; 3. економічна; 4. комбінована; 5. економіко-географічна;

33. *Оцінка природно-ресурсного потенціалу за місцезнаходженням, освоєністю, територіальному поєднанні ресурсів називають?*

1. комплексно суспільно-географічною;
2. за ступенем розвіданості;
3. кадастровою;
4. рентною;
5. економічною;

34. *Повну кількісну та якісну характеристику та оцінку мінеральних, земельних, водних, лісових та ін. називають?*

1. комплексно суспільно-географічною;
2. за ступенем розвіданості;
3. кадастровою;
4. рентною;
5. економічною;

35. *Оцінка природних ресурсів залежно від якості та вартості називають?*

1. комплексно суспільно-географічною;
2. за ступенем розвіданості;
3. кадастровою;
4. рентною;
5. економічною

36. *Назвіть основні риси суспільних властивостей території?*

1. освоєність, демографічні, соціальні, економічні;
2. природні умови, природні ресурси, ємкість, характерні риси природного довкілля;
3. площа території, відстані між окремими пунктами;
4. форма території, компактність, конфігурація, міри центральності;
5. географічне положення;

37. *Назвіть основні риси природних властивостей території?*

1. освоєність, демографічні, соціальні, економічні;
2. природні умови, природні ресурси, ємкість, характерні риси природного довкілля;
3. площа території, відстані між окремими пунктами;
4. форма території, компактність, конфігурація, міри центральності;
5. географічне положення;

38. *Назвіть основні риси топологічних характеристик території?*

1. освоєність, демографічні, соціальні, економічні;
2. природні умови, природні ресурси, ємкість, характерні риси природного довкілля;
3. площа території, відстані між окремими пунктами;
4. форма території, компактність, конфігурація, міри центральності;
5. географічне положення;

39. *Просторове відношення певного об'єкта до географічних данностей, що лежать поза ним і мають чи можуть мати на нього суттєвий вплив, називають?*

1. суспільні властивості;
2. природні властивості;
3. метричні властивості;
4. топологічні властивості;
5. географічне положення;

40. *До яких функцій території відносять забезпечення населення культурно-освітніми, духовно-релігійними, оздоровчими, побутовими, комунікаційними та ін. послугами?*

1. економічні;
2. соціальні;
3. політичні;
4. екологічні;
5. інформаційні;

41. *До яких функцій території відносять виборювання та утримання влади та функціонування держави та ін.?*

1. економічні;
2. соціальні;
3. політичні;
4. екологічні;
5. інформаційні;

42. *До яких функцій території відносять поліпшення чи погіршення стану довкілля та ін.?*

1. економічні;
2. соціальні;
3. політичні;
4. екологічні;
5. інформаційні;

43. *Які просторові частинки, що далі неподільні і мають суспільний зміст називають?*

1. симплекси; 2. райони; 3. області; 4. країни; 5. суспільно-географічні зони;

44. Назвіть основні принципи державотворення за С. Рудницьким?

1. україноцентризм; 2. єдинодержавний, класовий, національний; 3. федералізму; 4. історизму; 5. революційний;

45. Класифікація поселенських сиплексів за трудовою життєдіяльністю?

1. міські, сільські; 2. функціональна; 3. за людність; 4. просторово-територіальні функції; 5. за характером підпорядкування;

46. Якою державою є Україна?

1. федеративною; 2. унітарною; 3. конфедерація; 4. монархія; 5. залежна територія;

47. Геопросторове утворення, обмежене державними кордонами, у якому всі елементи і компоненти економічного життя функціонують у руслі відтворення суспільного продукту й умов життєдіяльності населення, це:

1. міжгалузевим комплексом; 2. національним господарством; 3. світове господарство; 4. транснаціональна корпорація; 5. територіально-виробничий комплекс;

48. Як називається процес налагодження регулярних зв'язків між спеціалізованими підприємствами?

1. деконцентрація; 2. концентрація; 3. спеціалізація; 4. кооперування; 5. комбінування;

49. Як називається процес просторового зростання щільності певного явища в одному місці у порівнянні з іншими?

1. агломерування; 2. деконцентрації; 3. концентрування; 4. геопросторова дифузія; 5. територіальне вирівнювання;

50. Як називається процес концентрування чи стягування, який супроводжується територіальним розширенням ядра концентрації?

1. агломерування; 2. деконцентрації; 3. концентрування; 4. геопросторова дифузія; 5. територіальне вирівнювання;

51. До якого типу законів відноситься закон географічної інтеграції праці?

1. структурних; 2. генетичних; 3. функціональних; 4. економічних; 5. відповідності;

52. До якого типу законів відноситься закон міжнародного і територіального поділу праці?

1. структурних; 2. генетичних; 3. функціональних; 4. економічних; 5. відповідності;

53. До якого типу законів відноситься закон кілець Тюнена?

1. структурних; 2. генетичних; 3. функціональних; 4. економічних; 5. відповідності;

54. До якого типу законів відноситься закон решіток Кристаллера?

1. структурних; 2. генетичних; 3. функціональних; 4. економічних; 5. відповідності;

55. До якого типу законів відноситься гравітаційні закони?

1. структурних; 2. генетичних; 3. функціональних; 4. економічних; 5. відповідності;

56. До якого типу законів СГ відносяться кібернетичні закони?

1. структурних; 2. генетичних; 3. функціональних; 4. економічних; 5. відповідності;

57. *Форму наукового знання, що є сукупністю достовірних, логічно несуперечливих положень про певну галузь реального світу, називають?*

1. науковий закон;
2. закономірність;
3. теорія;
4. концепція;
5. гіпотеза;

58. *Назвіть групи суспільно-географічних теорій і концепцій?*

1. географічні, політологічні, демографічні, соціальні;
2. геоекологічні, геодемосоціальні, гео економічні, геополітичні;
3. фізико-географічні, геоморфологічні, соціальні;
4. фізичні, хімічні, політологічні, економічні;
5. математичні, статистичні, соціальні, економічні;

59. *До якої групи теорій належить теорія природно-ресурсних циклів?*

1. гео екологічних;
2. геополітичних;
3. гео економічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

60. *До якої групи теорій належить теорія географічного детермінізму?*

1. гео екологічних;
2. геополітичних;
3. гео економічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

61. *До якої групи концепцій належить концепція посібілізму?*

1. гео екологічних;
2. геополітичних;
3. гео економічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

62. *До якої групи концепцій належить концепція меж розвитку?*

1. гео екологічних;
2. геополітичних;
3. гео економічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

63. *До якої групи концепцій належить концепція сталого розвитку?*

1. гео екологічних;
2. геополітичних;
3. гео економічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

64. *До якої групи теорій належить теорія систем розселення?*

1. гео екологічних;
2. геополітичних;
3. гео економічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

65. *До якого типу розселення населення належать міжобласні системи?*

1. регіональні;
2. локальні;
3. загальнодержавні;
4. міжнародні;
5. інтегральні;

66. *Сукупність просторово близьких, просторово зрощених міських поселень, між якими налагоджуються тісні демографічні, економічні, соціальні і часто адміністративно-управлінські зв'язки називають?*

1. міський центр;
2. міська агломерація;
3. обласний центр;
4. опорний каркас розселення;
5. столиця;

67. *Сукупність міських поселень країни (регіону) разом з лініями комунікаціями між ними створюють?*

1. міський центр;
2. міська агломерація;
3. обласний центр;
4. опорний каркас розселення;
5. столиця;

68. *Як називають певний образ простору в уяві однієї людини чи групи людей?*

1. релігійна карта;
2. етнічна карта;
3. ментальна карта;
4. культурна карта;
5. політична карта;

69. До якої групи теорій належить теорія штандарту сільського господарства у суспільній географії ?

1. геоекологічних;
2. геополітичних;
3. геоекономічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

70. До якої групи теорій належить теорія «полюсів зростання» у суспільній географії ?

1. геоекологічних;
2. геополітичних;
3. геоекономічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

71. До якої групи теорій та концепцій належить концепція енерговиробничих циклів у суспільній географії ?

1. геоекологічних;
2. геополітичних;
3. геоекономічних;
4. геодемосоціальних;
5. геофізичних;

72. Які головні економічні чинники впливають на розміщення промисловості?

1. вартість землі, транспортування і праці;
2. транспорт, праця, агломерація;
3. сировина, родючість ґрунтів, вегетаційний період;
4. кваліфікаційність управління, екологічний чинник, інформаційні технології;
5. приміські зони, транспорт, праця;

73. Які головні економічні чинники впливають на розміщення сільського господарства?

1. вартість землі, транспортування і праці;
2. транспорт, праця, агломерація;
3. сировина, родючість ґрунтів, вегетаційний період;
4. кваліфікаційність управління, екологічний чинник, інформаційні технології;
5. приміські зони, транспорт, праця;

74. Хто автор концепції гнучкої територіальної організації виробництва?

1. С. Лавров;
2. О. Шаблій;
3. Ф. Перро;
4. А. Вебер;
5. М. Колосовський;

75. Які вимоги до підприємства, що створює полюс зростання?

1. малий розмір, приналежність до динамічної галузі, мати односторонній зв'язок;
2. великий розмір, приналежність до динамічної галузі, мати односторонній зв'язок;
3. великий розмір, приналежність до динамічної галузі, мати багатосторонні та інтенсивні зв'язки;
4. малий розмір, приналежність до динамічної галузі, мати інтенсивні зв'язки;
5. середній розмір, приналежність до динамічної галузі, мати односторонній зв'язок;

76. Кому належить таке визначення економічного району: «економічний район – це географічно цілісна територіальна частина народного господарства, яка має виробничу спеціалізацію, характеризується тісними внутрішніми зв'язками і пов'язана з іншими частинами територіальним поділом праці»?

1. П. Алампієву;
2. В. Садовському;
3. А. Синявському;
4. С. Ниммик;
5. М. Колосовський;

77. Назвіть основні чинники районноформування?

1. географічний поділ праці, міжгалузевий комплекс, сировинний, працересурсний, географічний поділ праці, природно-географічний, працересурсний, матеріальна база та його інфраструктура, географічного положення, регіональна політика держави, міждержавна інтегація, інформатизація;
2. принципи реальності, історизму, конструктивності, економічної, соціальної та екологічної ефективності, спеціалізації, комплексності, провідних ядер районноформування, національний, єдності економічного та територіально-адміністративного устрою, достатньої різноманітності;
4. географічний поділ праці, географічного положення, історизму, конструктивності, економічної,

соціальної та екологічної ефективності, спеціалізації, комплексності, достатньої різноманітності; 5. регіональна політика держави, міждержавна інтегація, інформатизація, історизму, національний, єдності економічного та територіально-адміністративного устрою, достатньої різноманітності;

78. Назвіть основні принципи районізації?

1. географічний поділ праці, міжгалузевий комплекс, сировинний, працересурсний, 2. географічний поділ праці, природно-географічний, працересурсний, матеріальна база та його інфраструктура, географічного положення, регіональна політика держави, міждержавна інтегація, інформатизація; 3. принципи реальності, історизму, конструктивності, економічної, соціальної та екологічної ефективності, спеціалізації, комплексності, провідних ядер районноформування, національний, єдності економічного та територіально-адміністративного устрою, достатньої різноманітності; 4. географічний поділ праці, географічного положення, історизму, конструктивності, економічної, соціальної та екологічної ефективності, спеціалізації, комплексності, достатньої різноманітності; 5. регіональна політика держави, міждержавна інтегація, інформатизація, історизму, національний, єдності економічного та територіально-адміністративного устрою, достатньої різноманітності;

79. Скільки суспільно-географічних районів в Україні виділив проф. О. Шаблій?

1. чотири; 2. шість; 3. вісім; 4. дев'ять; 5. три;

80. Скільки економічних районів виділяє в Україні проф. Ф. Заставний?

1. чотири; 2. шість; 3. вісім; 4. дев'ять; 5. три;

3. Теми лекційних занять

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма					Заочна форма						
	Усьог о	у тому числі					Усьог о	у тому числі				
		л	с	лаб	ін д	ср		л	с	лаб	ін д	ср
Змістовий модуль 1. “Становлення суспільної географії”												
Тема 1. Об’єкт, предмет, зміст, структура та зв’язки СГ	11	4	2	-	-	5				-	-	
Тема 2. Особливості історичного розвитку СГ	21	6	4	-	-	1 1				-	-	
Тема 3. Розвиток української СГ	25	6	4	-	-	1 5				-	-	
Разом–зм. модуль 1	57	16	10	-	-	31				-	-	
Змістовий модуль 2. “Теоретичні і методичні основи суспільної географії”												
Тема 4. Головні поняття і категорії СГ	21	6	4	-	-	1 1				-	-	
Тема 5. Закони і закономірності у СГ	12	4	2	-	-	6				-	-	
Тема 6. Теорії і концепції у СГ	9	6	-	-	-	3				-	-	
Тема 7. Методи СГ	16	4	2	-	-	1				-	-	

						0						
Разом–зм. модуль 2	58	2	8	-	-	3				-	-	
Індивідуальне дослідницьке завдання												
Реферат	11	-	-	-	-	11	-			-	-	
Разом–інд. досл. завд	11	-	-	-	-	11	-			-	-	
Усього годин	126	3	1	-	-	11	6			-	-	

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підходи до розуміння об'єкта, предмета, структури, змісту і функцій суспільної географії	2
2	Розвиток суспільної географії у світі	4
3	Розвиток суспільної географії в Україні	4
4	Поняття і поняттєво-термінологічні системи в суспільній географії	4
5	Закони і закономірності суспільної географії	2
6	Методи дослідження у суспільній географії	2
	Разом	18

4.1. Плани семінарських занять

Семінарське заняття 1. Підходи до розуміння об'єкта, предмета, структури, змісту і функцій суспільної географії (2 год)

1. Трактатування об'єкта і предмета СГ
2. Конкретні об'єкти дослідження СГ
3. Зміст СГ
4. Класифікація суспільно-географічних дисциплін
 - 4.1. Класифікація наук проф. С. Ниммик
 - 4.2. Класифікація наук проф. С. Лавровим
 - 4.3. Класифікація наук проф. О. Ващенко
 - 4.4. Класифікація наук проф. М. Пістуном
 - 4.5. Класифікація наук проф. О. Шаблієм
5. Місце СГ у системі наук
6. Функції СГ

Література: [1, с. 7 – 13, 14 – 15; 2, с. 177 – 196; 3, с. 7 – 35]

Семінарське заняття 2. Розвиток суспільної географії у світі (4 год)

1. Зародження СГ. Давньогрецький і римський період (Геродот, Ератосфен, Птолемей, Страбон)
2. Арабська географія IX – XIV ст.
3. Виникнення нової географічної науки в Європі (Б. Вареніус, А. Гумбольдт, К.Ріттер)
4. Національні географічні школи
 - 4.1. Німецька географічна школа
 - 4.2. Французька географічна школа
5. Новітній період розвитку СГ. Сучасні тенденції розвитку суспільно-географічної науки у світі

Література: [1, с. 13, 16 – 22; 3, с. 39 – 61]

Семінарське заняття 3. Розвиток суспільної географії в Україні (4 год)

1. Згадки про Україну в працях античних та арабських вчених
2. Суспільно-географічні відомості про Україну в староруських літописах
3. Суспільно-географічні описи України у XVI–XIX ст.
4. Формування української національної географічної школи у кін. XIX – на поч. XX ст. (Г. Величко, С. Рудницький, В. Гериневич)
5. Розвиток української СГ у міжвоєнний період
 - 5.1. СГ на під радянській Україні (К. Воблій, Ф. Матвієнко-Гарнага, А. Синявський)

- 5.2.Українська СГ у Центрально-Східній Європі (В. Кубійович, О. Степанів, В. Садовський, В. Огоновський)
- 6.Сучасні наукові школи і центри СГ в Україні
Література: [1, с. 23 – 27; 3, с. 77 – 135]

Семінарське заняття 4. *Поняття і поняттєво-термінологічні системи в суспільній географії (4 год)*

- 1.Формування понятійно-термінологічного апарату СГ
- 2.Категорія “територія” як поняттєво термінологічна система.
- 3.Властивості території
 - 3.1. Природні властивості
 - 3.2. Суспільні властивості
 - 3.3. Просторові властивості
4. Відношення території
 - 4.1. Географічне положення
 - 4.2. Функції території
5. Територіальні процеси
 - 5.1. Геопросторова диференціація
 - 5.2. Геопросторова інтеграція
 - 5.3. Геопросторове комплексо- та системоформування

Література: [1, с. 28 – 32, 269 – 275; 2, с. 156 – 158; 3, с. 137 – 214]

Семінарське заняття 5. *Закони і закономірності суспільної географії (2 год)*

- 1.Поняття закону і закономірності науки
 - 1.1. Формальне та неформальне розуміння
 - 1.2. Класифікація законів науки
- 2.Типологія законів СГ
- 3.Генетичні закони і закономірності
 - 3.1. Закон географічного поділу праці та закономірність геопросторової спеціалізації
 - 3.2. Закон географічного об’єднання (інтеграції) праці та закономірність геопросторової комплексності
- 4.Закони геопросторової структури та відповідності
 - 4.1. Закони кілець Й. Тюнера
 - 4.2. Закон ґраток В. Кристаллера
 - 4.3. Закон нестрогого поділу територіальних систем на субсистеми
 - 4.4. Закони відповідності
- 5.Функціональні закони
 - 5.1. Гравітаційні закони
 - 5.2. Кібернетичні закони

Література: [2, с. 94 – 121; 3, с. 218 – 247]

Семінарське заняття 6. *Методи дослідження у суспільній географії (2 год)*

- 1.Поняття методу, методології та методики дослідження
- 2.Групування методів у СГ
- 3.Методологічні (філософські) принципи у СГ
- 4.Загальнонаукові методи у СГ
 - 4.1. Традиційні загальнонаукові методи
 - 4.2. Сучасні загальнонаукові методи
- 5.Конкретно-наукові методи у СГ
 - 5.1. Міждисциплінарні конкретно-наукові методи

5.2. Спеціальні конкретно-наукові методи
Література: [1, с. 28 – 50; 3, с. 396 – 422]

4.2. Порядок виконання семінарських та практичних робіт

1. Ознайомитися із завданням;
2. Опрацювання літератури та отриманої інформації з інтернетджерел;
3. Проаналізувати статистичні дані, а також матеріали літературних та інтернетджерел;
4. Зробити відповідні розрахунки;
5. Відповісти тезисно у робочому зошиті на питання семінарських занять;
6. Зробити висновки.
7. Подати список використаних літературних джерел та адреси Web-сторінок.

5. Самостійна робота студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготовка до семінарських занять	36
2	Опрацювання літератури до наступної лекції	17
3	Підготовка до письмових опитувань за темами змістовних модулів	8
	Разом	61

5.1. Тематика індивідуальних навчально - дослідних завдань (11 год)

Виконується у вигляді реферату.

Індивідуальне завдання виконується на стандартних листках формату А-4, поля: зверху, знизу, справа–1,5 см, зліва–2,5 см. Обсяг – 8–10 сторінок основного тексту, також титульна сторінка, зміст, перелік використаних джерел (не менше трьох позицій, обов'язкові посилання в тексті). Термін здачі робіт – до 15 грудня 2011 року. (і наступних років).

Теми рефератів

1. Поняття про форми геопросторової організації суспільства
2. Гуманізація та екологізація СГ
3. Концепція сталого розвитку у СГ
4. Поняття державного кордону у СГ
5. Терміни і поняттєво-термінологічні системи у СГ
6. Держава (країна) як головна форма геопросторової організації суспільства
7. Чинники формування суспільно-географічних районів
8. Підходи до визначення головної категорії СГ
9. Німецька суспільно-географічна школа
10. Французька суспільно-географічна школа
11. Англо-американська суспільно-географічна школа
12. Російська суспільно-географічна школа
13. Хорологічна школа в СГ
14. Внесок у СГ акад. К. Воблого
15. Роль акад. М. Грушевського у розвитку української суспільної географії
16. Штандортні теорії у сільському господарстві
17. Цивілізаційний та формаційний підхід у СГ
18. Галузеве та інтегральне районування
19. Суспільно-географічні територіальні процеси
20. Закон географічного поділу праці

21. Внесок у СГ П. Чубинського
22. Арабська географія VIII – XIV ст.
23. Принципи державотворення (за акад. С. Рудницьким)
24. Три генетичні джерела сучасної суспільної географії
25. Економіко-географічний напрямок у СГ
26. Антропогеографічний напрямок у СГ
27. Формально-теоретичний напрямок у СГ
28. Категорія “території” в СГ
29. Теорія “полюсів зростання”
30. Розвиток СГ у Стародавній Греції
31. Розвиток СГ у Давньому Римі
32. Природно ресурсний фактор у територіальній організації суспільства
33. Територіально-виробничий і територіально-господарський комплекси
34. Поняття про природне, географічне та навколишнє середовище
35. Класичний період розвитку СГ
36. Новий період розвитку СГ
37. Новітній період розвитку СГ
38. Академік С. Рудницький як основоположник української географії
39. Економічний район як форма територіальної організації господарства
40. Поняття про потенціал території
41. Класифікація природних ресурсів
42. Система методів дослідження у СГ
43. Внесок О. Степанів у СГ
44. Поняття про закони та закономірності у СГ
45. Сучасні наукові суспільно-географічні осередки в Україні
46. Функції СГ
47. Поняття про національний комплекс
48. Відомості про Україну періоду Київської Русі
49. Внесок проф. В. Кубійовича у СГ України
50. Внесок проф. А. Синявського у СГ України
51. Внесок проф. В. Садовського у СГ України
52. Внесок В. Матвієнка-Гарнаги у СГ
53. Внесок у СГ українських вчених у XX ст.
54. Поняття про системи розселення
55. Обсяг і зміст поняття у науці, зокрема у СГ
56. Поняття про географічне положення
57. Симплекси як форма геопросторової організації
58. Концепція опорного каркаса розселення
59. Властивості території
60. Національна територія як категорія СГ
61. Поняття про світове господарства
62. Поняття про національне господарство
63. Особливості формування суспільно-географічної термінології
64. Теорія центральних місць В. Кристаллера
65. Соціальні функції території
66. Спеціальні методи дослідження у СГ
67. Закон геопросторової інтеграції праці
68. Загальнонаукові методи у СГ
69. Сучасне розуміння предмета СГ
70. Політичні та інформаційні функції території
71. Балансовий метод у СГ
72. Метод геоінформаційних систем у СГ

73. Економічний детермінізм у СГ
74. Географічний детермінізм у СГ
75. Метричні характеристики території
76. Внесок К. Ріттера у розвиток СГ
77. Геосферний та діяльнісний підхід у СГ
78. Поняття природно-ресурсного циклу (за В. Комаром)
79. Картографічний метод у СГ
80. Дистанційний метод у СГ
81. Метод аналізу аналогових ареалів у СГ
82. Метод польових досліджень у СГ
83. Міждисциплінарні методи у СГ
84. Закономірність геопросторової спеціалізації
85. Закономірність геопросторової комплексності
86. Класифікація природних ресурсів за проф. О. Шаблієм
87. Підходи та методи оцінки природних ресурсів
88. Державна територія як категорія СГ
89. Сутність генетичних законів у СГ
90. Сутність функціональних законів у СГ
91. Сутність гравітаційних законів у СГ
92. Кібернетичні закони у СГ
93. Поняття про інтегральні системи розселення
94. Географічні відомості у “Скіфії” Геродота
95. Сучасне розуміння об’єкта СГ
96. Сучасне розуміння предмета СГ
97. Економічні та екологічні функції території
98. Конкретно наукові методи в СГ
99. Фактори територіальної організації виробництва
100. Системний підхід в СГ
101. Поняття про енерговиробничий цикл
102. Поняття про конкретні об’єкти дослідження у СГ
103. Поняття про ментальні карти
104. Геоекологічна концепція меж розвитку у СГ
105. Геоекологічна концепція посибілізму у СГ
106. Геоекологічна концепція пробабілізму у СГ
107. Суть геополітичної теорії “Третього Риму”
108. Східна українська геополітична доктрина
109. Балтійсько-Чорноморська доктрина С. Рудницького
110. Внесок у СГ вчених – істориків
111. Спеціальна регіоналізація території
112. Географо-екологічні теорії та концепції в СГ
113. Географо-економічні теорії та концепції в СГ
114. Географо-демосоціальні теорії та концепції в СГ
115. Географо-політичні теорії та концепції в СГ

6. Методичні вказівки до оформлення індивідуального навчально-дослідного завдання

1. Творча робота виконується на стандартних листках формату А-4, чорнилом одного кольору (синє або чорне). Поля: зверху, знизу – 2 см, зліва – 3 см, справа – 1,5 см.
2. Кожен розділ розпочинається з нової сторінки. Новий підрозділ продовжується на тій сторінці на якій завершився попередній.

3. Назва підрозділу чи розділу в тексті має відповідати його ж назві в змісті. Слід дотримуватися й специфіки шрифтового оформлення (розмір шрифту, курсив, підкреслення тощо).
4. Коли здійснюється написання нового розділу з нової сторінки, то спочатку переписують загальну назву розділу, а під ним розписують назву першого підрозділу. В подальшому переписують із змісту лише назву підрозділів й наповнюють їх відповідним текстом.
5. Між назвою розділу (підрозділу) та основного тексту повинен бути відступ в один рядок, натомість як між назвою розділу та підрозділу відступ необов'язковий.
6. Нумерація сторінок творчої роботи є наскрізною. Розпочинають з титульної сторінки, яку рахують, але номер сторінки на ній не ставлять, це ж стосується й "Змісту". З "Вступу" вже ставлять номер сторінки (переважно це 3–4 номер сторінки в залежності від кількості сторінок на які розтягнувся "Зміст"). Якщо в тексті творчої роботи є вклинення картосхем, зарисовок, які займають цілу сторінку, то вони також рахуються й їм присвоюється той номер сторінки, де вони розташовуються за текстом реферату. Нумерація сторінок здійснюється внизу справа або зверху справа.
7. В „Змісті” творчої роботи в кінці кожного підрозділу проставляється номер сторінки на якому він розпочинається.
8. Кожен розділ завершується коротким висновком.
9. Загальний висновок повинен наскрізно відображати зміст роботи, відповідаючи назві теми самостійної роботи чи індивідуального завдання.
10. Посилання на джерела та використану літературу подовати по ходу висвітлення питання з вказівкою їх номера та сторінки, наприклад [1, с. 10–11] і т. д.
11. Оформлення джерел та літератури, здійснювати відповідно до затверджених вимог.

Поточний контроль здійснюється під час семінарських і практичних занять. Він включає оцінювання підготовленого семінарського заняття, виконаної практичної роботи, написаного реферату та оцінку за письмове опитування.

Студенти, які не добрали 1 або 2 бали до вищої оцінки, мають право на додаткове опитування.

7. Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

СТРУКТУРА КУРСУ		ВИД РОБОТИ СТУДЕНТА, МАКСИМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ ЗА ЇЇ ВИКОНАННЯ					Сума балів за модулями
		Доповідь на семінарському занятті	активність на семінарському занятті /або виконання письмової	Письмове опитування	Написання індивідуальної дослідницької роботи	Іспит	
Модуль 1.	Тема 1	5	2	-	-	-	24
	Тема 2		2	-	-	-	
	Тема 3	5		-	-	-	
	Письмове опитування			10	-	-	
Модуль 2.	Тема 4		2	-	-	-	21
	Тема 5	5	2	-	-	-	
	Тема 6	-	-	-	-	-	
	Тема 7		2	-	-	-	
	Письмове опитування			10	-	-	
Індивідуальне дослідницьке завдання					5		5
Іспит						50	50
Сума балів за видами роботи		15	10	20	5	50	100

Шкала оцінювання

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою		Залік
		Екзаменаційна оцінка		
A	90 – 100	5	Відмінно	Зараховано
B	81-89	4	<i>Дуже добре</i>	
C	71-80		<i>Добре</i>	
D	61-70	3	<i>Задовільно</i>	
E	51-60		<i>Достатньо</i>	

8. Екзаменаційні питання

1. Роль академіка М. Грушевського у розвитку української суспільної географії
2. Поняття про форми геопросторової організації суспільства
3. Гуманізація та екологізація СГ
4. Концепція сталого розвитку у СГ
5. Роль глобалізації у сучасній СГ
6. Терміни і поняттєво-термінологічні системи у суспільній географії
7. Місце СГ в системі наук
8. Держава (країна) як основна форма геопросторової організації суспільства
9. Чинники формування суспільно-географічних районів

10. Завдання суспільної географії на сучасному етапі
11. Головна категорія СГ
12. Німецька школа в СГ
13. . Хорологічна школа в СГ
14. Економічний вузол
15. Зв'язки суспільної географії з іншими науками
16. Науковий внесок у суспільну географію акад. К.Воблого
17. Структура СГ за проф. О.Шаблієм
18. Штандортні теорії у географії сільського господарства
19. Штандортні теорії у географії промисловості
20. Цивілізаційний та формаційний підхід у СГ
21. Галузеве та інтегральне районування
22. Суспільно-географічні територіальні процеси
23. Закон географічного поділу праці
24. Типи держав на сучасній політичній карті світу
25. Урбанізація, субурбанізація і руралізація
26. Внесок у суспільну географію України П. Чубинського
27. Відношення території
28. Штандортні теорії в СГ(Тюнен, Вебер, Льош)
29. Арабська географія VIII–XIV ст.
30. Принципи державотворення (за С. Рудницьким)
31. Три генетичних джерела сучасної суспільної географії
32. Категорія "території" в СГ
33. Теорія "полосів зростання"
34. Розвиток СГ у стародавньому світі (Геродот, Ератосфен, Страбон)
35. Природно-ресурсний фактор в ТОС
36. Територіально-господарський і територіально-виробничий комплекси
37. Антропогеографічний напрямок у суспільній географії
38. Поняття про природне, географічне та навколишнє середовище
39. Новітній період розвитку СГ
40. Основоположник української географії Степан Рудницький
41. Поняття про економічний район як форму територіальної організації виробництва
42. Поняття про потенціал території
43. Класифікація природних ресурсів
44. Поняття про систему методів дослідження в СГ
45. Внесок у суспільну географію Олени Степанів
46. Французька школа суспільної географії
47. Столиця держави та її функції
48. Поняття про закони і закономірності ТОС та їх типи
49. Суспільна географія в епоху великих географічних відкриттів
50. Математичний (формально-теоретичний) напрямок суспільної географії
51. Наукові суспільно-географічні осередки в Україні
52. Функції СГ
53. Поняття про національний комплекс
54. Внесок у суспільну географію України проф. Володимира Кубійовича
55. Поняття про системи розселення
56. Внесок у суспільну географію проф. А.Синявського
57. Економічний напрямок у суспільній географії
58. Класифікація СГ за проф. С. Ниммик
59. Обсяг і зміст *поняття* в науці, в т.ч. у суспільній географії
60. Симплекси у СГ
61. Поняття про географічне положення

62. Концепція опорного каркаса міського розселення
63. Властивості території
64. Демосоціальний напрямок розвитку суспільної географії
65. Поняття про світове господарство
66. Особливості формування суспільно-географічної термінології
67. Теорія центральних місць В. Кристаллера
68. Соціальні функції території
69. Спеціальні методи дослідження в СГ
70. Оцінка природних ресурсів
71. Закон геопросторової інтеграції
72. Загальнонаукові методи
73. Сучасне розуміння предмета суспільної географії
74. Політичні та інформаційні функції території
75. Балансовий метод в суспільній географії
76. Поняття про економічний детермінізм
77. Метричні характеристики території
78. Внесок К. Ріттера у розвиток суспільної географії
79. Геосферний і діяльнісний підхід у суспільної географії
80. Поняття природно-ресурсного циклу (за В. Комаром)
81. Картографічний метод у суспільній географії
82. Закономірність геопросторової спеціалізації
83. Класифікація природних ресурсів за проф. О.Шаблієм
84. Дистанційний метод у суспільній географії
85. Закономірність територіальної комплексності
86. Територіальна організація виробництва в умовах Державна територія як категорія суспільної географії
87. Метод аналізу аналогових ареалів
88. Територіальна комплексність у суспільній географії
89. Система зв'язків територіальних комплексів
90. Структура територіальних комплексів
91. Концепція міжгалузевих комплексів
92. Типізація МТК
93. Класифікація МТК
94. Концепція енерговиорлобних циклів
95. Концепція територіальної та функціонально-територіальної структури комплексів
96. Внесок у СГ вчених-істориків
97. Метод польових досліджень в СГ
98. Сутність законів відповідності СГ
99. Критика „Теорії третього Риму”
100. Спеціальна регіоналізація
101. Поняття про ментальні карти
102. Балтійсько-Чорноморська доктрина С. Рудницького
103. Концепція меж розвитку
104. Сутність функціональних законів СГ
105. Східна українська геополітична доктрина
106. Внесок у СГ Ф. Матвієнка-Гарнаги
107. Сутність законів структури СГ
108. Чорноморська доктрина Ю. Липи
109. Міждисциплінарні методи дослідження у СГ
110. Гравітаційні закони СГ
111. Концепція посибілізму
112. Кібернетичні закони

113. Концепція пробабілізму
114. Метод ГІС у СГ
115. Поняття про інтегральні системи розселення
116. Географічна характеристика „Скіфії” Геродота
117. Сучасне розуміння об’єкта суспільної географії
118. Економічні та екологічні функції території
119. Конкретнонаукові методи в суспільній географії
120. Фактори територіальної організації виробництва
121. Системний підхід в СГ
122. Поняття енерговиробничого циклу
123. Поняття про конкретні об’єкти дослідження в СГ
124. Поняття про природні умови, ресурси, природно-ресурсний потенціал
125. Внесок у СГ проф. В.Садовського
126. Географо-економічні теорії і концепції в СГ
127. Національна територія як категорії суспільної географії
128. Поняття про теорію дифузії інновацій
129. Географо-економічні теорії і концепції в СГ
130. Регіональна суспільна географія і геоekonomіка

9. Рекомендована література

Базова

1. *Голиков А. П., Олійник Я. Б., Степаненко А. В.* Вступ до економічної і соціальної географії. Підручник. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.
2. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії. Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001.–560 с.
3. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії. Підручник. –Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003.–444 с.

Допоміжна

4. *Алаєв Э. Б.* Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
5. *Блїй Г. де, Муллер П.* Географія: світи, регіони, концепти / Пер. з англ.; Передмова та розділ “Україна” *О. І. Шаблія.*–К.: Либідь, 2004.–740 с.
6. *Джеймс П., Мартин Дж.* Все возможные миры. Развитие географических идей / Пер. с англ.–М.: Прогресс, 1988.–672 с.
7. *Ищук С. І.* Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 88 с.
8. *Луцишин П. В., Клімонт Д., Луцишин Н. П.* Територіальна організація суспільства (основи теорії). – Луцьк: Вежа, 2001. – 334 с.
9. Новітня українська суспільна географія. Хрестоматія. / Упорядник *О. Шаблій.* – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 1008 с.
10. *Паламарчук М.М, Паламарчук О. М.* Економічна і соціальна географія України (з основами теорії). – К. Знання, 1998. – 416 с.
11. Соціально-економічна географія світу / За ред. *С. П. Кузика.*–Львів: Світ, 2002.–672. 671с.
12. Соціально-економічна географія України / За ред. *О. І. Шаблія.* – 2 вид., перероб і доп. – Львів: Світ, 2000.–680 с.
13. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
14. *Шаблій О. І.* Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 744 с.

Електронні ресурси

1. Таврійський національний університет ім. В. Вернадського, періодичні видання // http://science.crimea.edu/zapiski/zapis_ser.html
2. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, періодичні видання // http://library.tnpu.edu.ua/naukovi_zarusku.djvu

11. Методичне забезпечення

1. Шаблій О. І. Програма курсу “Основи суспільної географії” / Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – С. 423 – 431.